

Anadolu Mecmuası

İlim ve edebiyattan bahis aylık mevkute olarak Nisan 1340/1924 ile Mart 1341/1925 tarihleri arasında on iki sayı yayımlanan mecmua.

Anadolu Mecmuası, ilim ve edebiyattan bahis aylık mevkute olarak Nisan 1340/1924 ile Mart 1341/1925 tarihleri arasında on iki sayı yayımlanmıştır. Mecmuanın mesul müdürlüğünü ilk üç sayıda Mehmet Halit (Bayrı) dördüncü sayıdan itibaren de Haydar Necip üstlenmiştir. Mecmua, Birinci Meclis'te **İkinci Grup**'ün önemli isimlerinden Erzurum eski milletvekili Hüseyin Avni (Ulaş) Bey ve arkadaşlarınca kurulan, ticari olmaktan ziyade hissi bir politika izleme iddiasındaki Anadolu Komandit Neşriyat Şirketi tarafından yayımlanmıştır. Mecmuanın ilk on bir sayısı Bâbîâli Caddesi'nde bulunan Raşit Efendi Hanı'ndaki Yeni Matbaada, son sayısı ise Sühûlet Matbaasında basılmıştır.

Mecmuanın ilk sekiz sayısı düzenli olarak yayımlanmış ancak dokuz, on ve on birinci sayıları gecikmeli bir şekilde Mayıs 1341'de tek nüshada okuyuculara sunulmuştur. On ikinci sayı ise Eylül 1341'de yayımlanabilmiştir. Mecmuanın ilk dört sayısı kırk sayfa, beşinci sayısı kırk yedi sayfa, altıncı sayısı kırk bir sayfa, yedinci ve sekizinci sayıları otuz ikişer sayfa, toplu olarak yayımlanan dokuz, on ve on birinci sayıları yetmiş dokuz sayfa, on ikinci sayısı ise yirmi beş sayfa olarak yayımlanmıştır. İlk sekiz sayı birinci cildi, geri kalan sayılar ikinci cildi oluşturmuştur.

Anadolu Mecmuasında tarih, coğrafya, dil, edebiyat, felsefe, sosyoloji, siyaset, iktisat, pedagoji, güzel sanatlar, mimari, musiki ve tasavvuf alanında yazılmış makalelere yer verilmiştir. Bunların yanı sıra mecmuada az sayıda tercüme, mektup ve nesir örneğine rastlanmaktadır. Ayrıca birçok şiir de mecmuanın sayfalarında kendine yer bulmuştur. Mecmuadaki yazılar *Musâhabe*, *İçtimâiyat*, *Edebiyat Musâhabeleri*, *Edebiyat Tarihi*, *Anadolu Edebiyatı*, *Şiir*, *Lisaniyât*, *Tahlil ve Tenkîd*, *Hikâye*, *Sanat Manzaraları*, *Sanayi-i Nefise*, *Ayın İzleri*, *Anadolu Tarihi*, *Felsefe*, *Coğrafya*, *Fikir Hareketleri*, *Türk Tabâbeti Tarihi* ve *Anadolu Manzaraları* genel başlıkları altında verilmiştir.

Ayın İzleri başlığı altında güncel haberler değerlendirilip mecmuaya gelen mektuplardan bahis açılmıştır. Mecmuanın iç ve arka kapakları reklamlara ayrılmıştır. Mecmuada yayımcı şirketin kitap yayımına başlayacağı bildirilmiş ancak mecmuanın ömrü kısa olduğundan olsa gerek **Anadolu Mecmuası** Külliyyatı adı altında sadece Ziyaeddin Fahri'nin İbn Haldun üzerine hazırladığı beyaz kâğıda basılmış on altı sayfalık küçük bir ilave yayımlanabilmiştir.

Her sayısı zengin bir muhteva ile çıkan mecmuada ileride edebiyat ve fikir hayatında öne çıkacak birçok isme denk gelmektedir. Mecmuanın yazar kadrosu içerisinde Ahmet Refik (Altınay), Hilmi Ziya (Ülken), Mükrimin Halil (Yınanç), Mehmet Halid (Bayrı), Yahya Kemal (Beyatlı), Rauf Yekta, Hamit Sadi (Selen), Hasan Cemil (Çambel), Necmettin Halil (Onan), Feridun Nafiz (Uzluk), Haydar Necip, Sadri Ethem (Ertem), İrfan Nabi, Rıza Nur, Celalettin Kemal, Reşad Şemsettin (Sirer), Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu), Necip Asım (Yazıksız), Mehmet Emin (Erişirgil), Abdurrahim Şerif

(Beygu), Necib Fazıl (Kısakürek), Şahabettin (Uzluk), Ahmet Hamdi (Tanpınar), Ali Mümtaz (Arolat), Faruk Nafiz (Çamlıbel), Ömer Bedrettin (Uşaklı), Mehmet Faruk (Gürtunca), Mehmet Şeref (Aykut) ve İbrahim Hakkı (Akyol) gibi isimleri görmek mümkündür.

Mecmuada Anadolu toprağından yola çıkılarak yeni bir medeniyet tasavvuru ortaya konulmak istenmiştir. Bu düşünce doğrultusunda, Türklerin Anadolu'ya gelişiyle bin yılda yarattığı -ilim, edebiyat, sanat, mimari gibi- maddi ve manevi değerler üzerinden Anadolu Türk medeniyetinin meydana çıkarılmasına gayret edilmiştir. [Anadolu Mecmuası](#) bu tasavvurun dönemin düşünce hayatı içerisinde yer edinip işlerlik kazanarak süreklilik gösterebilmesi için bir merkez, geniş kitlelere yayılması için de bir köprü vazifesi üstlenmiştir. Mehmed Halid, mecmuanın çıkış amacını şöyle açıklar.

Anadolu Mecmuasının neşrinden maksat bir Anadolu ilmi ve bir [Anadoluculuk](#) mesleği vücuda getirmektir. İtiraf edelim ki, doğup büyüdüğümüz yurdu lâyıkiyle tanımıyoruz. Bu yurdun mazisine, tarihine vâkıf olmadığımız gibi, şimdiki vaziyetinden, binaenaleyh istikbâlinden de bîhaberiz, bu amâ, vatan çocukları için elim bir günahdır ve hiçbirimiz bu günahın ağırlığını henüz omuzlarımızdan atmış değiliz... [Anadolu Mecmuası](#) bütün anasır ve teferruatıyla işte bu medeniyeti ve onu ibdâ edenleri evvelâ kendimize; sonra bir ilim halinde herkese göstermek niyetindedir... [Anadolu Mecmuası](#), bu ideal için çalışanları bu mesleğin çocuğu bilerek; bu meslek için bulduğu tabiri onlara izâfe ediyor: [Anadoluculuk](#). İşte bundan ibaret ve yalnız bunu şâmildir.

Mecmua bu amaca yönelik olarak Anadolucu düşüncenin esasını oluşturacak temel metinlere ev sahipliği yapmıştır. Mükrimin Halil'in *Millî Tarihimizin İsmi, Millî Tarihimizin Mevzuu 1-2, Anadolu'nun Fethi 1-5, Türk Kavminin Muhtelif Milletlere Ayrılması ve Anadolu Vatan ve Milletinin Teşekkülü*; Hilmi Ziya'nın *Türkler ve Moğollar, Anadolu Örfü ve Destanlar, Kırgız, Türkmen ve Uygur*; İbrahim Hakkı'nın *Anadolu İklimi*; Ahmet Refik'in *Anadolu'da Dinî Kıyamlar*; Hamid Sadi'nin *Anadolu Madenleri*; Mehmet Emin'in *Anadolu'da Maarif Nasıl Taammüm Edebilir?*; Ziyaeddin Fahri'nin *Anadolu İnkılâbı, Milliyet Meselesi, Anadolu Kadınlığı*; İrfan Nabi'nin *Anadolu Cumhuriyetinin Maarif Mefkûresi*; Haydar Necip'in *Anadolu Kadını*, Mehmet Halit'in *Milliyetperverliğin Manası* ve benzeri mahiyette pek çok makalede Anadolu'nun tarihî, edebî ve sosyal meseleleri değişik açılardan ele alınıp incelenmiştir.

Bu metinlerde, aynı toprağı paylaşanların müşterek geçmişi üzerinden yeni bir ulusal kimlik yaratmanın peşinde olunmuştur. Bu kimlik hayali olmaktan uzak, ayakları yere basan, sınırları belirli bir toprak parçası üzerinde Anadolu halkına odaklanan bir milliyetçilikle pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu kimliğin özümseme benimsenmesi için Anadolu birçok yönden idealize edilmiştir. Bu çerçevede Anadolu'nun gelenek ve görenekleri, Anadolu kadını, Anadolu şehirleri, Anadolu mimarisi, Anadolu'nun yetiştirdiği şahsiyetler, Anadolu halk şairleri, tasavvufî halk edebiyatı, Anadolu tarihi ve Anadolu coğrafyası gibi pek çok konu işlenmiştir.

Anadolu coğrafyası mecmuada sık işlenen konu başlıklarından biridir. Anadolu'nun iklimine dair seri yazıların yanı sıra nüfus, madenler ve bataklık alanları konu edinen makaleler dikkat çekicidir. Geyve'de yaşanan bir heyelan hadisesinden hareketle Anadolu'nun topografyası üzerine teferruatlı bilgi verilmiştir. İçtimaiyat başlığı altında Anadolu kadını ve Anadolu'nun gelenek ve görenekleri üzerine yayımlanan yazı dizileri toplumsal değerlerin gün yüzüne çıkartılması adına önemlidir. Nitekim [Anadolu Mecmuası](#), genç cumhuriyete biçim verecek düşüncenin kültüre dayanan bir [Anadoluculuktan](#) geçtiğini savunmuştur. Bu bağlamda Anadolu'nun tarih ve coğrafyasına yönelik kaynak niteliğindeki eserlerin tanıtımına önem verilmiştir.

Mecmuada bilhassa Anadolu tarihinin gün yüzüne çıkarılması için özel bir çaba sarf edilmiştir. Mükrimin Halil Türk

tarihinin coğrafya ve zaman bağlamındaki müphemliğini öne sürerek tarihsel kader birliği temelinde Anadolu eksenli bir tarih yaklaşımı geliştirmiştir. Bu anlayış doğrultusunda kaleme aldığı temel metinlerde hem mecmuanın hem de Anadoluculuğun tarih tezinin ana ilkelerini ortaya koymuştur. Bu tez, Anadolu'ya göç eden Müslüman Türklerin yeni yurtlarında yeni bir tarih ve yeni bir ulus yaratması üzerine kurgulanmıştır. Bu bağlamda 1071 yılında Anadolu'ya giriş; kavimden millete geçişin gerçekleştiği tarihsel bir kavşak olarak görülmüş, Selçukluların Anadolu içlerine düzenlediği seferler kutsanmıştır. Ulusal tarih vatan edinilen Anadolu üzerinden var edilerek bu coğrafyanın dışına çıkılmamıştır. Bu sınırlar içerisinde tarihsel ve kültürel süreklilik gözetilerek Anadolu Türk tarihi düşüncesi yaratılmaya çalışılmıştır. Son bin yılda oluştuğu varsayılan bu maddi ve manevi birikime Anadolu'nun otokton halkları dâhil edilmemiştir.

Mecmua çevresinde Anadolucu düşünce sisteminin ana ilkelerini belirleme safhasında zamansal ve mekânsal bir yalıtılmışlığın üzerinde ısrarla durulduğu göze çarpmaktadır. Zira devrin siyasal çekişmelerinin bir yansıması olarak Moğolların tarihsel kimliği bağlamındaki tartışmalarda taraf olunarak Cengizliler Türk tarihinin kadrosunun dışında bırakılmıştır. Bu tavır alışıta koyu bir Anadolu milliyetçiliğini sezinlemek mümkündür. Bu tutum muhacir olarak Anadolu'ya gelenlerin kabullenilmemesi söz konusu olduğunda iyiden iyiye belirgin bir hal almıştır. Ancak bu keskinliğe rağmen Anadolu'nun sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğine dair mutlak bir netlik yoktur. Nitekim Balkanlar Anadolu'nun bir parçası olarak görülmezken Musul'un Anadolu sınırları içerisinde yer alması gerektiği savunulmuştur.

Osmanlı hanedanı Anadolu üzerinde tahakküm kurmakla itham edilerek sert bir üslupla eleştirilmiştir. Müstemlekelere gösterilen ihtimamın yüzyıllardır Anadolu'dan esirgendiği, Anadolu insanının ihmal edilip görmezden gelindiği ve bu menfi durumun halkın benliğinde maddi ve manevi yaralar açtığı ileri sürülmüştür. Bu bakış açısıyla Osmanlıcılığa karşı katı bir tavır takınılmıştır. Bununla birlikte Ziya Gökalp ve Hamdullah Suphi üzerinden en ağır eleştiriler Turancılığa yapılmıştır. Turancıların uzak coğrafyalardaki arayışları gerçekçi bulunmayıp Anadolu Türklüğü ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda cumhuriyet Türkiye'si'nin de gelişimini ancak öze, Anadolu'ya yönelerek başarıya ulaştırabileceği ileri sürülmüştür. Zira Trablusgarp ve Balkanların elden çıkışıyla başlayan süreçte daralan ülke toprakları üzerinde yeniden kalkınmaya çalışılmaktan başka çıkar bir yol da görülmemiştir.

Anadolucu düşünürler pozitivistin etnik milliyetçiliği yerine Bergson'un fikirleri doğrultusunda Fransa'da olduğu gibi coğrafyanın yarattığı bir ulusu önelemektedirler. Bu kapsamda Anadolu, Türk kültürünün gerçek kaynağı olarak görülmüştür. Milli kültürün yüzyıllardır bu vatanı yaşayan Türklerin gelenekleri ve birikimleri üzerine eklenerek gelişeceği öngörülmüştür. Bu süreçte Türklerin Anadolu'ya gelirken kabul ettiği İslâmiyet'in gerek Anadolu kimliği gerekse bu kimliği biçimlendiren Türk kültürüne içkin olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle dine özel bir vurgu yapma gereği duyulmamıştır. Aslında siyasal bir tarafı bulunan bu tutum Doğu Anadolu'da meydana gelen isyan hareketinin irticai bir faaliyet olarak tanımlanması ve bu isyanın bastırılması hususunda iktidarla hemfikir olunmasında daha da belirgin bir hal almıştır.

Mecmua yazarları felsefe alanında yaşanan gelişmelerden haber verip dünya edebiyatından da örnekler sunarak mecmuaya entelektüel bir hava verme uğraşı içinde olmuştur. Batı'da cereyan eden fikir hareketleri takip edilmekle birlikte Aydınlık Mecmuası üzerinden materyalist düşünce eleştirilmiştir. Dönemin maarif sorunlarının çözümüne katkı sunmak için Türkiye'yi ziyaret eden John Dewey'in eğitim reformuyla ilgili görüşleri üç sayı süren bir yazı dizisiyle okuyuculara sunulmuştur.

Anadolucu düşünürler henüz inşa aşamasındaki ulus devletinin kuruluş felsefesine katkı sağlayıp yön vermek istemiş ancak gerçekleştirilen inkılapların hızı ve keskinliği karşısında merkez siyasetten uzağa konumlanmayı tercih etmek

durumunda kalmışlardır. Aslında zihniyet olarak cumhuriyetin kurucu ilkelerine uzak olmayan Anadoluocular toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliklerin zamana yayılmasından taraf olmuşlardır. Anadoluocuların bu tavrı yürütme erkinin aldığı siyasi kararları koşulsuz kabul etmeyip birtakım şerhlerle itirazlarını dile getirmekten ibarettir. Ancak bu durum hiçbir zaman inkılapların ruhuna aykırı hareket etmeyi gerektirecek bir düzeye varmamıştır.

Anadolu Mecmuası Türk fikir ve edebiyat tarihi açısından kısa ömürlü ancak etki bırakan bir süreli yayın olmuştur. Ortaya koyduğu söylemlerle Anadolu düşünceyi ilk kez sistemli bir biçimde ele alan ve ona isim veren **Anadolu Mecmuası**, Anadoluçuluğun ilk resmi yayın organı sayılabilir. Başlangıçta Dergâh mecmuası çevresinin etkisinde kalınıp ileri sürülen kültür Anadoluçuluğu söylemi, zamanla siyasi bir şekil almaya başlayınca grup dağılmış ve mecmuanın yayımı son bulmuştur. Anadolu düşünürler, Hüseyin Avni (Ulaş) Bey önderliğinde Anadoluocular Cemiyeti'ni kurmuş ancak bu topluluk Takrir-i Sükûn yasası nedeniyle dağılmak zorunda kalmıştır. Birçok Anadolu dönemin siyasi atmosferinin gerginliği içerisinde kendi çalışma alanına dönmüştür. Mehmet Halit halk edebiyatı, Ziyaeddin Fahri sosyoloji ve felsefe, Mükrimin Halil de tarih çalışmalarına yoğunlaşmıştır. **Anadolu Mecmuası**nda coğrafya ve tarih üzerinden millet ve milliyetçilik kavramlarına getirilen yorumlar Anadolu düşüncesinin ilerleyen yıllardaki temsilcileri tarafından fikri takibe alınıp ileri sürülecek görüşlere kaynaklık etmiştir.

Fuat HACISALİHOĞLU

KAYNAKÇA

Araştırma Eserler

Anadolu Mecmuası, Haz. Arslan Tekin, Ahmet Zeki İzgöer, TTK Yayınları, Ankara 2011.

ATABAY, Mithat, "Anadoluculuk", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik**, C 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 515-532.

BAYRAKTAR, Levent, "Bir Düşünce Ekolü Olarak Anadoluculuk", **Felsefe Dünyası**, S 49, Ankara 2009, s. 69-80.

DEREN, Seçil, "Türk Siyasal Düşüncesinde Anadolu İmgesi", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Milliyetçilik**, C 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 533-540.

DOĞAN, Abide, "Anadolu Mecmuası", **Türk Kültürü**, Yıl 33, S 388, Ankara 1995, s. 500-508.

HACISALİHOĞLU, Fuat, "Anadolu Tarihyazımı", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 8, S 40, 2015, s. 253-266.

KORKMAZ, Tuğrul, **Tipolojik ve Kuramsal Bağlamda Milliyetçilik ve Anadoluculuk**, Binyıl Yayınevi, Ankara 2016.

PAKİŞ, Ahmet, **Kimlik ve Siyaset Bağlamında Anadoluculuk Hareketi**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2013.

TONGA, Necati, "Anadolu Mecmuası (1924-1925) ve Anadoluculuk Fikri Üzerine Bir İnceleme", **Türk Yurdu**, C 31, S 285, Ankara 2011, s. 138-141.

TOPÇU, Ümmühan Bilgin, **Anadoluculuk Hareketi ve Türk Edebiyatına Etkileri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1999.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Selçuk Yayınları, Konya 1966.

ÜSTEL, Füsun, “Türk Milliyetçiliğinde Anadolu Metaforu”, **Tarih ve Toplum**, C 19, S 109, İstanbul 1993, s. 51-55.

23/02/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/anadolu-mecmuasi/?pdf=6088> adresinden erişilmiştir